

Огієнко І.С.,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М.Т. Рильського НАН України

ДИСКУРС ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО АНАЛІЗУ: ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Стаття присвячена описові досліджень дискурсу та дискурсивного аналізу сучасних англомовних вчених. Проаналізовано прагматичний, етнографічний, когнітивний, наратологічний і функціональний підходи до його вивчення.

Ключові слова: дискурс, дискурсивний аналіз, прагматичний підхід, етнографічний підхід, когнітивний підхід, наратологічний підхід, функціональний підхід.

Статья посвящена описанию исследований дискурса и дискурсивного анализа современных англоязычных ученых. Проанализированы прагматичный, этнографический, когнитивный, наратологический и функциональный подходы к его изучению.

Ключевые слова: дискурс, дискурсивный анализ, прагматический подход, этнографический подход, когнитивный подход, наратологический подход, функциональный подход.

The article is devoted to discourse and discourse analysis of modern English-speaking scholars. Pragmatic, ethnographic, cognitive, naratologic and functional approaches to its study are analyzed.

Keywords: discourse, discursive analysis, pragmatic approach, ethnographic approach, cognitive approach, naratologic approach, functional approach.

Термін “дискурс” привертає увагу дослідників різних наук (лінгвістики, літературознавства, філософії, соціології, психології, логіки та ін.), їх окремих напрямків (прагмалінгвістики, прагматистіки, лінгвістичної семантики, теорії комунікації, граматичної стилістики, лінгвістики тексту, граматики тексту), міждисциплінарних наук (психолінгвістики, соціолінгвістики та ін.). Надзвичайно широка сфера вживання поняття дискурсу призвела до полісемії цієї термінологічної одиниці як у різних науках, так і на різних рівнях власне лінгвістики. Проблема дослідження дискурсу і дискурсивного аналізу є актуальною як у сучасній світовій лінгвістиці, так і в українській, в якій активно розробляється лише 20-25 років і ще не набула загально визнаного статусу. Дослідження проблеми сутності, структури, функціонування і типології дискурсу є одним з основних напрямків світової лінгвістики.

На сьогодні існує велика кількість праць зарубіжних вчених, написаних англійською мовою, що присвячені висвітленню різних аспектів дослідження дискурсу: Р. Богранда, П. Верса, Л. Гренобл, Т. ван Дейка, Б. Делінжера, Я. Іфверсена, Г. Кука, Д. Нунана, Н. Ферклага, С. Стемброука, Б. Фрасера, Дж. Хобса, Т. Хуккіна та ін. Багатоаспектність змісту та форм дискурсу зумовлює різноманітність його теоретичних визначень і підходів до його дослідження. Мета статті – зробити критичний огляд теорій дискурсу і охарактеризувати деякі підходи до його аналізу на базі прочитаної англомовної літератури.

Л. Гренобл у статті “Discourseanalysis” зазначає, що спочатку термін “дискурс” у англійській науковій літературі позначав контрольований мисленнєвий процес, результат якого повинен бути впорядкованим і чітко вписуватися в ідейний контекст. Як термін лінгвістики поняття дискурсу вперше вжив З. Харрис у 1952 році у статті, що була присвячена аналізу мови реклами¹.

Термін “дискурс” найчастіше отожднюється з мовою у вживанні і служить для опису тексту у безпосередньому комунікативному контексті. Саме тому дискурсу належить важлива роль як у окремих науках², так і у різних напрямках лінгвістики, наприклад: у лінгвістиці тексту – для опису способу поєднання речень у єдине, зв’язне за змістом лінгвістичне ціле, яке є більше, ніж граматичне речення; у системній лінгвістиці – для зв’язку лінгвістичної організації дискурсу з окремими системними компонентами ситуативних типів; у психолінгвістиці – для визначення комунікативних стратегій, якими мовці користуються під час спілкування.

Значення дискурсу може варіюватися від вузького лінгвістичного опису, відповідно до якого дискурс визначається як “зв’язне мовленнєве висловлювання, більше, ніж речення (письмове або усне; належить одному мовцеві або декільком)” [13, с. 161-162], до макроконцепцій, у яких робиться спроба теоретичного визначення ідеологічних кластерів – дискурсивних формацій, що систематизують знання і досвід.

Деякі лінгвісти отожднюють поняття дискурсу з текстом. Інші дослідники розрізняють значення цих термінів за методологічною перспективою: текст – матеріальний продукт, дискурс – комунікативний процес. За Р. Бограндом, “текст і дискурс мають однакову часову протяжність у тому значенні, що походять від одного автора” [1, с. 46]. Дослідник пропонує сім стандартів текстуальності, наявність яких є обов’язковою для перетворення

¹ Л. Гренобл зауважує, що за З. Харрисом, дискурс – це аналіз тексту в контексті загальної соціокультурної ситуації.

² У одному з найбільш вагомих видань, присвячених проблемам сучасної англійської мови, “The Cambridge Encyclopedia of Language” у статті “Discourse and text” Девід Кристал зазначає, що пошук великих лінгвістичних одиниць і структур знаходиться в центрі уваги вчених, що репрезентують різні дисципліни. Наприклад, лінгвісти досліджують ті чинники мови, які зв’язують речення, коли вони використовуються в різній послідовності. Етнографи і соціологи вивчають структуру суспільної взаємодії, тобто, як вона проявляється у способі ведення діалогу. Антропологи аналізують структуру міфів і казок. Психологи проводять практичні заняття для з’ясування ментальних процесів, що лежать в основі розуміння. Важливий внесок роблять фахівці, які працюють у галузі штучного інтелекту, риторики, філософії і стилістики, а також когнітивістики, яка охоплює майже всі згадані сфери.

Розуміння і тлумачення поняття дискурсу змінюється залежно від напрямку досліджень. Поширення терміна “дискурс” у різних науках призвело до взаємонакладання і взаємопроникнення його окремих семантичних полів. Н. Ферклаг у статті “Critical discourse analysis in transdisciplinary research” зазначає, що теорія дискурсу незабаром буде охоплювати усі доступні розумінню наукової свідомості різноманітні види дискурсів зі звертанням до природи кожного типу, осягненням його логіки і організаційної структури.

тексту на комунікативний процес, тобто дискурс. Основними критеріями є когезія (зв'язність) і когерентність (цілісність). Ці характеристики пов'язані насамперед із граматичними формами, які позначають відношення між реченнями у тексті, і концептуальними зв'язками, що представлені у вигляді певних граматичних форм. Допоміжними критеріями є намір, припущення, інформаційність, ситуативність і інтертекстуальність. Ці сім стандартів текстуальності складають основу комунікації. Важливим є усвідомлення того, що значення дискурсу лежить поза граматичними формами, і що реципієнти повинні конструювати значення на основі висновків.

Д. Кристал вважає, що інтерес дослідників до аналізу того, як речення взаємодіють у певній послідовності для створення зв'язних уривків мовлення, розвивається у двох напрямках. Вчений виділяє, з одного боку, аналіз дискурсу, що зосереджується на структурі природної усної мови, яка виявляється у таких дискурсах як бесіда, інтерв'ю, коментар, мова, і, з іншого боку, – аналіз тексту, що вивчає структуру писемної мови, яку можна виявити в таких текстах, як нариси, примітки, дорожні знаки, розділи. Цей поділ не є остаточним і загальноприйнятим.

Інший підхід до цієї проблеми пропонується британським вченим Гаєм Куком у його книзі "Discourse". Він стверджує, що є два різні види мови. Один з них є певною абстракцією, яка створена для викладання мови, а також для дослідження функціонування мовних правил; інший використовується для передачі якої-небудь інформації і сприймається як зв'язний (він може відповідати або не відповідати правильному реченню або набору правильних речень). Цей останній вид мовлення – мова у використанні, мова для комунікації – і є, на думку Г. Кука, дискурсом, а пошук того, що додає дискурсу зв'язність, є дискурсивним аналізом. Автор вважає важливим зазначити, що відмінність між цими двома видами мови (штучно створеним і комунікативним) швидше зводиться до проблеми нашого сприйняття або використання конкретного відрізка мовлення, ніж до того, чим цей відрізок насправді є. Варто зазначити, що Гай Кук стверджує, що дискурсом може вважатися все: починаючи з викрику або вигуку, короткої бесіди або поміток на полях і закінчуючи романом або великою судовою справою. Вчений також наголошує, що для дискурсу необхідна наявність трьох контекстів: текстуального, соціального і психологічного. Оскільки чіткі визначення завжди важко підібрати, британський дослідник пропонує виділяти усний дискурс і письмовий текст.

Н. Ферклаг у статті "Critical discourse analysis in transdisciplinary research" розглядає дискурс як соціокультурний феномен. Автор вважає мовне використання дискурсу частиною суспільних відносин і процесів, які систематично визначають відмінності в його властивостях, включаючи лінгвістичні форми, що виникають у текстах. Одним з аспектів є суспільний, який виступає невід'ємною частиною поняття дискурсу і означає, на думку автора, що мова є матеріальною формою ідеології.

Т. ван Дейк вважає, що в дискурсі відтворюється ідеологія і культура. Однак дослідник зазначає, що не слід зводити увесь аналіз ідеології до дискурсу, незважаючи на те, що він займає тут особливе місце¹. Т. ван Дейк поняття дискурсу тлумачить у широкому і у вузькому значенні. Дискурс у широкому розумінні є комунікативною подією, що відбувається між тими, хто говорить, і тим, хто слухає, у процесі комунікативної дії у визначеному часовому, просторовому й іншому контекстах. Ця комунікативна дія може бути мовленнєва, письмова, мати вербальні і невербальні складники, наприклад: повсякденна розмова з другом, діалог між лікарем і пацієнтом, читання газети. У вузькому значенні дискурс позначає письмовий або мовленнєвий вербальний продукт комунікативної дії.

Т. ван Дейка зазначає, що дискурс може мати відповідні структури, які базуються на звичайних правилах, що не можуть з повним правом називатися лінгвістичними. Відповідно до цього підходу, лінгвістична теорія дискурсу пов'язана тільки із загальними умовами – граматичними, семантичними і прагматичними, що визначають правильну сформульованість, можливість інтерпретації, прийнятність будь-якого дискурсу в певній мові.

П. Верс у дослідженні "Text worlds: representing conceptual space in discourse" вважає, що дискурс як соціальна взаємодія складається з комунікативних актів на різноманітні теми, що об'єднані єдиною глобальною тематикою. Дискурс пов'язаний із вивченням мовлення як когнітивного процесу. За своїм характером він є необмеженим і динамічним, що виявляється в його асоціаціях з усним мовленням.

Дж. Хоббс у статті "The Problems of Discourse" дійшов висновку, що дискурс формується як спільне ціле, в якому кожен знак зафіксовано як момент, що поєднує його з іншими знаками. Знаки утворюють єдину систему значень. Посилаючись на працю Е. Лакло і Ш. Муффа, дослідник виділяє галузь дискурсивності, до якої входять ті можливості, які дискурс виключає. Ця галузь є своєрідним резервуаром для експлікації додаткових значень. Аналізуючи еволюційні процеси у системі дискурсу і дискурсивного аналізу, Дж. Хоббс наголошує, що у сучасній мові функціонує не одна система значень, як вважалось раніше, а низка систем, тобто дискурсів. Кількість цих систем зростає відповідно до збільшення видів дискурсу.

У. Мейнхоф стверджує, що дискурс – це сукупність тематично, культурно або ще якимось чином взаємопов'язаних текстів, що допускає розвиток і доповнення іншими текстами. Д. Нунан під терміном дискурс розуміє "інтерпретацію комунікативної події в контексті"². Аналізуючи дискурсивні слова англійської мови, Б. Фрасер розглядає дискурс як "неперервний уривок (переважно усного) мовлення, більшого за речення, який є зв'язною одиницею"³. Для Я. Іфверсена дискурс є послідовністю взаємопов'язаних висловлювань, що належать різним комунікантам. Л. Гренобл аналізом дискурсу вважає формулювання правил побудови його структури відповідно до текстових граматик і теорій, в основі яких лежить мовленнєвий акт.

У гуманітарних науках дискурс розглядається як багатозначний феномен, для аналізу якого використовуються різноманітні підходи: прагматичний, етнографічний, когнітивний, критичний дискурсивний аналіз, наратологічний і функціональний.

¹ Дискурс є ідеологічним тому, що він виникає між соціально організованими індивідами і не піддається розумінню поза його контекстом.

² Nunan David. Discourse analysis. Introducing. – London: Penguin Books Ltd. – P. 6.

³ Fraser Bruce. What are discourse markers? // Journal of pragmatics. – 1999. – №31. – P. 932.

Прагматичний підхід. Прагматичний підхід до аналізу дискурсу представлений у статті американської дослідниці Л. Гренобл “Discourse analysis”. В основі цього підходу лежить твердження про те, що мова використовується не лише для опису світу, але й для виконання певних дій. Теоретичною базою дослідження Л. Гренобл стала теорія мовленнєвих актів, що розглядає мову як соціальну дію і вводить поняття перформатива, контекстуальних умов успішності, локутивних та іллокутивних актів (серед яких виділяють п’ять основних – репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви і декларативи), перлокутивної сили висловлювання, прямих і непрямих мовленнєвих актів, а також визначає систему правил, які використовують учасники дискурсу під час продукування та інтерпретації різних дій за допомогою одного чи кількох висловлювань. Одна дія спричиняє виникнення іншої. Відповідно дослідниця розглядає дискурс як послідовність зв’язків між діями. Такий підхід потребує використання певних правил для створення цілісності висловлювання. Прагматичний підхід до дослідження дискурсу Л. Гренобл базується на засадах загальної теорії кореляції між використанням мови та соціокультурними контекстами і на вивченні мовної комунікації як соціального і культурного феномена.

Для реалізації своєї мети Л. Гренобл використовує систему універсальних принципів (максим) комунікації Х. П. Грайса: максими кількості (оптимальна інформативність), якості (істинність і правдивість), способу дії (мінімізація потенційних непорозумінь, стисле і чітке висловлювання думки) і релевантності. У зв’язку з тим, що комуніканти часто не дотримуються цих принципів Х. П. Грайса вважав доречним запровадити поняття імплікатур – конвенціональних, що передають інформацію за допомогою слів; конверсаційних, що вказують на певне імпліцитне значення; і неконвенціональних, або імплікатур дискурсу, що зумовлені метою комунікативної співпраці, спільними знаннями комунікантів. Вживання принципів Грайса залежить від контексту спілкування, соціальних і культурних особливостей комунікації.

Крім цього, Л. Гренобл зазначає, що прагматичний аналіз дискурсу може відігравати важливу роль у дослідженнях контексту, до складу якого входять ситуація спілкування, ко-текст (мовленнєвий контекст) і загальний соціокультурний контекст. Наприклад, вагоме значення цей підхід становить для вивчення контекстуальної зумовленості прагматичних функцій висловлювання.

Етнографічний підхід. Методика етнографічного підходу до аналізу дискурсу детально описана у статті С. Стемброука “Whatismeanbydiscourseanalysis”. За допомогою етнографічного підходу досліджуються вербальні і невербальні елементи як складові культури. С. Стемброук зазначає, що ключовим поняттям цього підходу є комунікативна компетенція як знання про правила комунікації в певній мовленнєвій спільноті. Цей термін поєднує як мовну, так і культурну компетенцію. До мовної компетенції дослідник зараховує знання синтагматичних і парадигматичних властивостей мовних елементів, правил розгортання тексту і втілення в ньому комунікативних та інтерактивних задумів, знання правил інтерпретації тексту, принципів мовленнєвого спілкування, співвідношення між різними видами соціально-комунікативного контексту. Культурна компетенція включає комплекс знань про культуру, соціальні, психологічні правила функціонування мови і елементи лінгвістичного коду. У цьому підході дискурс є засобом для відворення соціальної та культурної реальності.

У межах етнографічного підходу до аналізу дискурсу С. Стемброук виділяє окремий напрям – етнографію комунікації. В основі етнографії комунікації лежить контекстуальний аналіз до вивчення дискурсу. Дискурс розглядається як частина культури, що визначає параметри комунікації. С. Стемброук наводить класифікацію складників комунікації Д. Хаймса, одного з основоположників етнографії комунікації, який наголошує на необхідності дослідження мовленнєвих подій різних культур. Класифікація складається з восьми компонентів: місце і час події, учасники, мета комунікантів, висловлені думки і зроблені дії, емоційне забарвлення, канал¹ і код (стиль) комунікації, норми поведінки, вид мовленнєвої події. На думку С. Стемброука, важливе значення етнографічного підходу полягає у можливості виявлення культурно маркованих стратегій дискурсу і поглибленні дослідження інтеркультурних та інтракультурних особливостей комунікації.

Когнітивний підхід. З точки зору когнітивного підходу дискурс аналізується Т. ван Дейком у статті “Discourse, context and cognition” і Б. Деллінджером у статті “Discourse analysis”. Для Т. ван Дейка дискурс є складним когнітивним утворенням, аналіз якого потребує структур для репрезентації знань, покладених у дискурс або зумовлених дискурсом, а також структур для репрезентації його концептуальної організації. Основним видом представлення знань Т. ван Дейк вибирає модель ситуації, в основі якої лежать особисті знання учасників комунікації чи адресатів тексту. Ці особисті знання акумулюють попередній індивідуальний досвід, наміри та настанови, думки, почуття та емоції. Модель ситуації є когнітивною основою, що формується конкретною особистістю, яка створює текст, і враховується реципієнтом для розуміння тексту.

Т. ван Дейк вважає, що людина розуміє текст тоді, коли вона ідентифікує ситуацію, про яку йдеться в тексті, у власному, суб’єктивному внутрішньому світі, на базі власного суб’єктивного досвіду, за допомогою власних, суб’єктивних моделей явищ та ситуацій. За допомогою цього дослідник пояснює індивідуальні і групові відмінності в осмисленні соціальної інформації, що ілюструються ван Дейком на матеріалі дискурсу новин у пресі, а також на моделях сприйняття етнічного дискурсу (інформації про міжетнічні конфлікти, формування сукупного образу етнічних меншин) пересічною людиною в умовах цілеспрямованого впливу мас-медіа на читачів. Модель ситуації Т. ван Дейка має нейрофізіологічне пояснення, яке ґрунтується на властивості мозку фіксувати послідовність подій, що повторюються, і зберігати їх у вигляді комбінації молекул. Це зумовлює утворення стійких структур – матриць, тобто програм дій у певних ситуаціях: людина починає діяти відповідно до програми.

Розглядаючи новини в мас-медіа як певний вид дискурсу, ван Дейк пропонує структуру побудови такого дискурсу, що охоплює кілька глибинних рівнів. Створення дискурсу визначається двома узагальнюючими пластами – структурами релевантності та риторичними операціями. Вони формують наступний рівень репрезентації дискурсу – стиль, що реалізує структури третього рівня, які поділяються на два види: локальні, або мікроструктури, та глобальні, або макроструктури. Локальні структури включають морфологічні, синтаксичні та лексичні засоби

¹ Мається на увазі усне або письмове джерело повідомлення.

формування фраз і деякі надсинтаксичні засоби утворення зв'язних текстів. До глобальних структур належать семантичні макроструктури – топіки і теми, а також формальні суперструктури – схеми взаємодії текстів у дискурсі.

Яскравий приклад аналізу дискурсу подається у статті Б. Деллінжера. Ця праця є продовженням когнітивного напрямку дослідження дискурсу, розпочатого Т. ван Дейком. Когнітивний підхід Б. Деллінжера зорієнтований на вивчення репрезентації знань у дискурсі у формі фреймів-скриптів. Дослідник представляє фрейм як мережу, що складається з вузлів та зв'язків між ними. Кожен вузол наповнений завданням, що репрезентує характерні риси певної ситуації. За своєю структурою фрейм складається з макропропозиції (теми) і слотів, що заповнюються пропозиціями. Отже, когнітивний підхід передбачає дослідження дискурсу на основі аналізу репрезентації знань у дискурсі у вигляді моделей ситуацій (Т. ван Дейк) або фреймів (Б. Деллінжер).

Критичний дискурсивний аналіз. Дослідження суспільних та прикладних аспектів дискурсу набуло значної поширеності у зв'язку з вимогами сучасності. Політичний та ідеологічний дискурси мають безпосередній вплив на нації, народи, країни і відносини між ними. Вивчення питань впливу ідеології, влади, соціальних відносин і статусу відбувається у межах критичного дискурсивного аналізу. За допомогою такого підходу визначається, як відбувається формування дискурсу через відношення влади та ідеологій. Вважається, що ідеологія знаходиться на рівні прагматики, а комунікація відбувається завдяки однаково розумінню учасниками дискурсу видів текстів і їх індексації. Будь-який текст є відображенням фрагменту реального світу, що прямо чи опосередковано пов'язаний з політикою. Влада, знання та істина стосуються конфігурації дискурсу. До того ж за допомогою певних дискурсивних практик можна вплинути на формування суспільної думки.

Представником критичного дискурсивного аналізу є Норман Ферклаг. У статті “Critical discourse analysis in transdisciplinary research” дослідник наголошує, що дискурс робить внесок у формування соціальних ідентичностей, соціальних відношень, системи знань і значень. Отже, дискурс може виконувати три функції – функцію ідентичності, функцію відношення і функцію називання.

На думку Н. Ферклага, для будь-якого аналізу важливими є два виміри дискурсу: 1. комунікативна подія – певний випадок використання мови (наприклад, стаття в газеті, виступ політичного діяча, фільм тощо); 2. порядок дискурсу – розташування усіх типів дискурсів, які використовуються у певному соціальному інституті чи соціальній сфері.

Види дискурсів складаються з жанрів. Жанром Н. Ферклага називає особливе використання мови, що складає частину певної соціальної практики (наприклад, жанр інтерв'ю, реклами тощо). У межах порядку дискурсу існують певні дискурсивні практики, через посередництво яких створюються, сприймаються і інтерпретуються тексти. У кожній дискурсивній практиці види дискурсів використовуються по-різному.

На думку Н. Ферклага, кожний мовленнєвий випадок є комунікативною подією, до складу якої входить три виміри: 1. текст (у широкому значенні цього терміна); 2. дискурсивна практика; 3. соціальна практика. Схема Н. Ферклага є аналітичною структурою для емпіричного аналізу дослідження способів комунікації. Всі три виміри входять до дискурсивного аналізу комунікативної події, що базується на лінгвістичних особливостях тексту; процесах, що відносяться до створення і сприйняття тексту і соціальній практиці, до якої належить комунікативна подія. Аналіз тексту складають такі формальні особливості як лексичне наповнення, граматики, синтаксис і зв'язність речень, за допомогою яких дискурси реалізуються лінгвістично. Аналіз дискурсивної практики зосереджується на тому, як автори текстів використовують дискурси і жанри, що вже існують, для створення нового тексту. Дискурсивна практика є посередником між текстами і соціальною практикою.

Критичний дискурсивний аналіз Н. Ферклага поєднує три підходи: 1. повний лінгвістичний аналіз тексту; 2. макро-соціологічний аналіз соціальної практики; 3. мікро-соціологічну, інтерпретаційну традицію соціології. Дослідник вважає, що для критичного дискурсивного аналізу слід використовувати міждисциплінарний підхід, що поєднує і текстовий, і соціальний аналіз. Для Н. Ферклага є недостатнім застосування лише аналізу тексту, оскільки так не можливо зв'язок між текстами, соціальними та культурними процесами і структурами. Н. Ферклаг створив комплексну систему для аналізу відношень між вживанням мови і соціальними практиками. В основі підходу Н. Ферклага лежить визначення дискурсу як важливої форми соціальної практики, яка не лише репрезентує, але й змінює знання, ідентичності і соціальні взаємовідношення.

Наратологічний підхід. Представником наратологічного підходу до аналізу дискурсу є Ян Іфверсен, який розкриває його основні особливості у статті “Text, Discourse, Concept: Approaches to Textual Analysis”. Дослідження наративу як одного з центральних жанрів зумовлює його важливе місце серед дискурсивних студій. У широкому значенні поняття наративу вживається щодо письмової, усної, художньої, музичної форм, у вузькому – щодо жанру розповіді. Я. Іфверсен вважає, що основу аналізу наративу формує вивчення питань часу, структури, побудови, рольової діяльності автора, наратора і аудиторії, фактор адресата. У літературній теорії концепція дискурсу позначає шлях зникнення розмежування між літературними і нелітературними текстами. Я. Іфверсен наративний аналіз використовує для дослідження художнього дискурсу. Вивчення художнього дискурсу вчений базує на засадах дослідження соціолінгвістичної та культурної ситуацій, визначення комунікативної доміанти культурної і мовленнєвої діяльності та її художнього втілення, метакомунікативної та метамовної діяльності, структурних і лексичних особливостей організації дискурсу. Отже, за Я. Іфверсоном, аналіз наративу є базовим у структурі вивчення художнього дискурсу, за допомогою якого моделюється культурно-лінгвістичний універсум відповідної епохи на основі встановлення комунікативних і стилістичних параметрів.

Функціональний підхід. Т. Хуккін досліджує дискурс з погляду функціонального підходу. Вчений вважає, що під час аналізу дискурсу обов'язково слід враховувати такі елементи мови: контекст, до складу якого входять поле – соціальна дія (що саме відбувається), тенор – рольова структура (статус, ролі учасників), спосіб – символічна організація тексту, роль мовних засобів; семантику, що складається з трьох компонентів – ідеаційної семантики (змісту пропозиції), інтерперсональної семантики (висловлення ставлення до змісту пропозиції), текстуальної семантики (тематичної і рематичної структури), а також графічні, фонологічні, лексичні і граматичні аспекти.

Т. Хуккін зосереджується на важливості звернення особливої уваги у цьому підході на соціальні аспекти мови і її комунікативну функцію, що є ключовими моментами, необхідними для розуміння граматики. Дослідник наголошує на сприйнятті інформації як адресантом, так і адресатом, передбачуваності інформації, розумінні мети, здатності не відхилитися від теми. До важливих питань функціонального підходу вчений зараховує проблему вибору структури і жанрів дискурсу, інтеракційних факторів, референтних форм. Дослідження Т. Хуккіна є важливим внеском у розвиток функціонального підходу до аналізу дискурсу.

Таким чином, у сучасній лінгвістиці існує значна кількість визначень поняття дискурсу. Це закономірно, адже відомо, що чим складніший об'єкт пізнання, тим більше він може мати ймовірних визначень. Жодна з дефініцій не охоплює усіх аспектів значення терміна, його походження і функціонування та потребує подальших практичних спостережень і теоретичних узагальнень. На основі аналізу опрацьованого матеріалу дискурс можна охарактеризувати як певне повідомлення різножанрової тематики з ознаками когерентності і когезії, єдністю змістових, тематичних і лінгвістичних компонентів, що подане в усній або письмовій формі у вигляді одного чи кількох висловлювань і живається як у мовному, так і у позамовному контекстах. У результаті опрацювання англійської літератури з теорії дискурсу виокремлено і проаналізовано такі підходи до його аналізу. Кожний з підходів сприяє всебічному аналізу, опису і осмисленню багатозначного терміна "дискурс", який має міждисциплінарний статус і є об'єктом дослідження багатьох наукових дисциплін та їх окремих напрямків. Цей огляд сучасних англійських публікацій, що стосується дискурсу і дискурсивного аналізу, показує надзвичайну широту використання цього терміна, а, отже, актуальну потребу уніфікації поняття дискурсу.

Література:

1. Beaugrande R. The story of Discourse Analysis // Introduction to Discourse Analysis / in Teun van Dijk (ed.). – London: Sage, 1996. – P. 35-62 – // <http://www.beaugrande.bizland.com/StoryDiscAnal.htm>
2. Cook G. Discourse. – Oxford: Oxford University Press, 1989. – P. 1-19.
3. Crystal D. Text and discourse // The Cambridge Encyclopedia of Language. Second edition. – Cambridge: Cambridge university press, 1997. – P. 116-117.
4. Dellinger B. Discourse Analysis // <http://www.users.utu.fi/breddelli/da.html>
5. Dijk T. A. van. Discourse, context and cognition // <http://www.discourse-in-society.org/teun.html>
6. Dijk T. A. van. From Text Grammar to Critical Discourse Analysis. A Brief academic autobiography // <http://www.discourse-in-society.org/teun.html>
7. Fairclough N. Critical discourse analysis in transdisciplinary research // <http://www.ling.lancs.ac.uk/staff/norman/norman.htm>
8. Fraser B. What are discourse markers? // Journal of pragmatics. – 1999. – 31. – P. 931-952.
9. Grenoble L. A. Discourse Analysis // <http://www.indiana.edu/slavont/SLING2k/postpapers/grenoble.pdf>
10. Hobbs J. The Problems of Discourse // <http://www.isi.edu/hobbs/disinf-chap1/node2.html>
11. Huckin T. N. Discourse Analysis // http://www.exchanges.state.gov/education/engteaching/pubs/BR/functionalsec3_6.htm
12. Ifversen J. Text, Discourse, Concept: Approaches to Textual Analysis // Kontur, 2003. – №7. – P. 60-69 // <http://www.hum.au.dk/cek/contur/docs/kontur-07/pdf/filer/ji-text/pdf>
13. Meinhof U. Discourse // The Blackwell Dictionary of Twentieth Century Social Thought / in Outhwaite W., Bottomore T. (eds.). – Oxford: Blackwell, 1993. – P.161-162 – // <http://www.dict101over.soc.uk/meinhof-d/ac/dc.co/html>
14. Nunan D. Discourse analysis. Introducing. – London: Penguin Books. – P.1-9.
15. Stembrouck S. What is meant by discourse analysis // <http://www.bank.rug.ac.be/da/da/htm>
16. Werth P. Text worlds: representing conceptual space in discourse. – London: Longman, 1999. – P. 1-4, 46-51.